

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: Gartneren og Herskabet

Citation: Andersen, H. C.: "Gartneren og Herskabet", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. V kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal, C. A. Reitzel, 1990, s. 170*. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeeventyr05val-shoot-workid84017/facsimile.pdf> (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. V kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Gartneren og Herskabet.

[64]

En Miils Vej fra Hovedstaden stod en gammel Herregaard med tykke Mure, Taarne og takkede Gavle.

Her boede, men dog kun i Sommertiden, et rigt, høiadeligt Herskab; denne Gaard var den bedste og smukkeste af alle de Gaarde, det eiede; den stod som nystøbt udenpaa, og med Hygge og Beqvemmelighed indeni. Slægtens Vaaben var huggat i Steen over Porten, delige Roser slyngede sig om Vaaben og Karnap, et heelt Græstæppe bredte sig ud foran Gaarden; der var Rødtjørn og Hvidtjørn, der var sjeldne Blomster, selv uden- for Drivhuset.

Herskabet havde ogsaa en dygtig Gartner; det var en Lyst at see Blomsterhaven, Frugt- og Kjøkkenhaven. Op til denne var endnu en Rest af Gaardens oprindelige gamle Have: nogle Buxtom-Hækker, beklippede saa at de dannede Krøner og Pyramider. Bag disse stode to mægtige gamle Træer; de vare altid næsten bladløse, og man kunde let falde paa at troe, at en Stormvind eller en Skypompe havde strøet dem over med store Klumper Gjødning, men hver Klump var en Fuglerede.

Her byggede fra umindelige Tider en Vrimmel skrigende Raager og Krager: det var en heelt Fugleby, og Fuglene vare Herskabet, Eiendomsbesidderne, Herresædets ældste Slægt, det egenlige Herskab paa Gaarden. Ingen af Menneskene dernede kom dem ved, men de taalte disse lævt gaende Skabninger, uagtet disse imellem knaldede med Bøsse, saa det krillede i Fug-

¹ *Jean Herskelt Collection, MS s. (Egl. Bibl. Ms. phot. 100, 4^e). 1 bl. renskrift, fra 174, 21 Herskabet lod. Se ogsaa n. 204 note a.*

^r *Collin 36, 4^e IV: 723. 4 bl. 2^e, restet renskrift.*

^A *NEH 9-72 s. 94-73 (Bibl. 1017/128).*

^B *EEF 5-74 s. 211-21 m. 8 ill.*

14 Have:] Have, r. Have: A. Have med B. 23 egentlige] egentlige B.

lenes Rygrad, saa at hver Fugl fløj op derved i Forskrækkelse og skreg: »Rak! Rak!»

Gartneren talte tidt til sit Herskab om at lade fælde de gamle Træer, de saae ikke godt ud, og kom de bort blev man rimelig-
vis fri for de skrigende Fugle, de vilde søge andetsteds hen. Men Herskabet vilde hverken af med Træerne eller med Fugle-
vrirmlen, det var Noget, Gaarden ikke kunde miste, det var Noget fra den gamle Tid, og den skulde man ikke aldeles slette ud.

10 »De Træer ere nu Fuglenes Arvegods, lad dem beholde det, min gode *Larsen*!»

Gartneren hed *Larsen*, men det har her nu ikke videre at betyde.

15 »Har De, lille *Larsen*, ikke Virkeplads nok? hele Blomster-
haven, Drivhusene, Frugt- og Kjøkkenhaven!»

Dem havde han, dem pliede, passede og opelskede han med Iver og Dygtighed, og det blev erkjendt af Herskabet, men de
dulgte ikke for ham, at de hos Fremmede tidt spiste Frugter og
[66] saae Blomster, som overgik hvad de havde i deres Have, og det
20 bedrøvsede Gartneren, for han vilde det Bedste og gjorde det Bedste. Han var god i Hjertet, god i Embedet.

En Dag lod Herskabet ham kalde og sagde i al Mildhed og Herskabelighed, at de Dagen forud hos fornemme Venner havde
faaet en Art Æbler og Pærer, saa saftholdige, saa velsmagende,
25 at de og alle Gjester havde udtalt sig i Beundring. Frugterne vare vistnok ikke indenlandske, men de burde indføres, blive hjemme her, om vort Klima tillod det. Man vidste at de vare
kjøbte inde i Byen hos den første Frugthandler, Gartneren skulde ride derind og faae at vide, hvorfra disse Æbler og
30 Pærer vare komne og da forskrive Pødeqviste.

Gartneren kjendte godt Frugthandleren, det var netop til ham, han paa Herskabets Vegne solgte den Overflødighed af
Frugt, der groede i Herregaardshaven.

Og Gartneren tog til Byen og spurgte Frugthandleren, hvor-
35 fra han havde disse høitpriste Æbler og Pærer.

»De ere fra Deres egen Have!» sagde Frugthandleren og viste ham
40 baade Æble og Pære, som han kjendte igjen.

Naa, hvor blev han glæd, Gartneren; han skyndte sig til Her-
skabet og fortalte, at baade Æblerne og Pærerne vare fra deres
45 egen Have.

21 Embedet] hersiter [65 m. Bygget x, der dog næppe er trykts. 33 Pødeqviste] Stiklinger til at indpøde r.

Det kunde Herskabet slet ikke troe. »Det er ikke muligt, *Larsen!* kan De skaffe skriftlig Forsikkring fra Frugthandleren!»

Og det kunde han, skriftlig Attest bragte han.

»Det var da mærkeligt!» sagde Herskabet. [187]

Nu kom hver Dag paa Herskabsbordet store Skaaler med disse prægtige Æbler og Pærer fra deres egen Have; der sendtes skjeppes- og tøndeviis af disse Frugter til Venner i Byen og udenfor Byen, ja selv til Udlandet. Det var en heel Fornøjelse! dog maatte de tilføie, at det havde jo ogsaa været to mærkelig gode Somre for Træfrugterne, disse vare overalt i Landet lyk- kedes godt. 5 10

Nogen Tid gik; Herskabet spiste en Middag ved Hoffet. Da- gen derpaa blev Gartneren kaldet til sit Herskab. De havde ved Taffelet faaet Meloner, saa saftfulde, smagfulde, fra Majestæ- tens Drivhuus. 15

»De maa gaae til Hofgartneren, gode *Larsen*, og skaffe os nogle af Kjærnerne fra disse kostelige Meloner!»

»Men Hofgartneren har faaet Kjærnerne fra os!» sagde Gartneren ganske fornøjet.

»Saa har den Mand vidst at bringe Frugten til en høiere Ud- vikling!» svarede Herskabet. »Hver Melon var udmærket!»

»Ja, saa kan jeg være stolt!» sagde Gartneren. »Jeg skal sige det naadige Herskab, Slotsgartneren har i Aar ikke haft Held med sine Meloner, og da han saa hvor prægtige vore stode og smagte dem, saa bestilte han tre af disse op paa Slottet!» 20 25

»*Larsen!* bild sig ikke ind, at det var de Meloner fra vor Have!»

»Jeg troer det!» sagde Gartneren, gik til Slotsgartneren og fik af ham skriftlig Bevidnelse om at Melonerne paa det konge- lige Taffel vare komne fra Herregaarden. 30

Det var virkelig en Overraskelse for Herskabet, og det fortæ- ttede ikke Historien, det fremviste Attesten, ja der blev sendt Melonkjærner vidt om, ligesom tidligere Podeqvistene.

Om disse fik man Efterretninger at de sloge an, satte Frugt, ganske udmærket, og den var kaldt op efter Herskabets Herre- gaard, saa at det Navn derved nu var at læse paa Engelsk, Tydsk og Fransk. 35

Det havde man aldrig forud tænkt sig.

¶ 4 Det var da mærkeligt] Det er en heel Overraskelse / ganske overraskende / et ganske fornøjet Tilfælde r. 2. Det var mærkeligt r. 14. Majestæstens] Majestæternes B. 34. Podeqvistene] Stiklingerne r [begge dele skævt: *Brix V 372*].

»Bare Gartneren ikke faaer for store Ideer om sig selv!«
sagde Herskabet.

Han tog det paa en anden Maade: han vilde just stræbe
nu, at hævde sit Navn som en af Landets bedste Gartnere,
5 forsøge hvert Aar at bringe noget Fortrinligt af alle Havearter,
og det gjorde han; men tit fik han dog at høre, at de aller-
første Frugter han havde bragt, Æblerne og Pærerne, vare de
egenlige bedste, alle senere Arter stode langt under. Melonerne
havde rigtignok været meget gode, men det var jo et ganske
10 andet Slags; Jordbærrene kunde kaldes fortræffelige, men dog
ikke bedre end de, de andre Herskaber havde, og da Ræddi-
kerne eet Aar ikke lykkedes, saa taltes kun om de uheldige
Ræddiker og ikke om hvad andet Godt der var bragt.

Det var næsten som om Herskabet følte Lettelse ved at sige:

15 »Det gik ikke i Aar, lille *Larsen!*« De vare ganske glade ved
at kunne sige: »det gik ikke i Aar!«

20 Et Par Gange om Ugen bragte Gartneren friske Blomster
op i Stuen, altid saa smagfuldt ordnede; Farverne kom ved
Sammenstillingen ligesom i et stærkere Lys.

»De har Smag, *Larsen!*« sagde Herskabet, »det er en Gave,
der er givet Dem af Vor Herre, ikke af Dem selv!«

En Dag kom Gartneren med en stor Krystal-Skaal, i den laa
et Aakandeblad; han paa dette var lagt, med sin lange, tykke
Stilk ned i Vandet, en straalende, blaa Blomst, stor som en
25 Solsikke.

»Hindostans Lotus!« udbrød Herskabet.

En saadan Blomst havde de aldrig seet; og den blev om
Dagen stillet hen i Solskinnet og om Aftenen i Reflex-Lys. En-
hver som saae den, fandt den mærkværdig deilig og sjelden, ja
30 det sagde selv den Fornemste af Landets unge Damer, og hun
var Prindsesse; klog og hjertensgod var hun.

Herskabet satte en Ære i at overrække hende Blomsten, og
den kom med Prindsessen op paa Slottet.

Nu gik Herskabet ned i Haven for selv at plukke en Blomst
35 af samme Slags, om en saadan endnu fandtes, men den var
ikke at finde. Saa kaldte de paa Gartneren og spurgte, hvorfra
han havde den blaa Lotus:

»Vi have søgt forgjeves!« sagde de. »Vi have været i Driv-
husene og rundt om i Blomsterhaven!«

40 »Nei, der er den rigtignok ikke!« sagde Gartneren. »Den er
kun en ringe Blomst fra Kjøkkenhaven! men, ikke sandt, hvor
er den smuk! den seer ud som var den en blaa Kastus, og er
dog kun Blomsten paa Ærteskokken!«

»Det skulde De have sagt os strax!« sagde Herskabet. »Vi [70] maatte troe at det var en fremmed, sjelden Blomst. De har prostitueret os for den unge Prindsesse! hun saa Blomsten hos os, fandt den saa smuk, kjendte den ikke, og hun er ganske inde i Botaniken, men den Videnskab har ikke med Kjøsken- 5 urter at gjøre. Hvor kunde det falde Dem ind, gode Larsen, at sætte en saadan Blomst op i Stuen. Det er at gjøre os latterlige!«

Og den smukke blaas Pragtblomst, der var hentet fra Kjøkken- haven, blev sat ud af Herskabs-Stuen, hvor den ikke hørte 10 hjemme, ja Herskabet gjorde en Undskyldning hos Prindsessen, og fortalte at Blomsten var kun en Kjøskenurt, som Gartneren havde fundet paa at stille frem, men at han derfor havde faaet en alvorlig Irettesættelse.

»Det var Synd og Uret!« sagde Prindsessen. »Han har jo 15 lukket vore Øine op for en Pragtblomst, vi slet ikke lagde Mærke til, han har viist os Deiligheeden der, hvor vi ikke faldt paa at søge den! Slotsgartneren skal hver Dag, saalænge Ærteskøkkene have Blomst, bringe mig een op i min Stue!«

Og det skete. 20

Herskabet lod Gartneren sige, at han igjen kunde bringe dem en frisk Ærteskok-Blomst.

»Den er i Grunden smuk!« sagde de, »høist mærkværdig!« og Gartneren fik Roes.

»Det kan Larsen godt lide!« sagde Herskabet. »Han er et 25 forkjælet Barn!«

I Efteraaret blev det en forfærdelig Storm; den tog til ud [71] paa Natten, saa voldsomt, at mange store Træer i Udkanten af Skoven bleve rykkede op med Rod, og til stor Sorg for Herskabet, Sorg, som de kaldte det, men til Glæde for Gartneren, 30 blæste de to store Træer om med alle Fuglerederne. Man hørte i Stormen Raagers og Kragers Skrig, de sloge med Vingerne paa Ruderne, sagde Folkene paa Gaarden.

»Nu er De da glad, Larsen!« sagde Herskabet; »Stormen har fældet Træerne, og Fuglene have søgt til Skoven. Her er 35 ikke mere Syn af gammel Tid; hvert Tegn og hver Hentydning er borte! os har det bedrøvet!«

Gartneren sagde ikke Noget, men han tænkte paa, hvad han længe havde tænkt, ret at benytte den prægtige Solskinsplads, han før ikke raadede over, den skulde blive til Havens Fryd 40 og Herskabets Glæde.

---

19 Blomst) Blomster B.

De store omblæste Træer havde qvaset og knuust de ældgamle Buxbom-Hækker, med hele deres Udklipning. Han reiste her en Tykning af Væxter, Hjemlands-Planter fra Marken og Skoven.

5 Hvad ingen anden Gartner havde tænkt paa i rig Fylde at plante ind i Herskabshaven, satte han her i den Jord hver skulde have, og i Skygge og i Solskin som hver Art behøvede det. Han pleiede i Kjærlighed og det voxte i Herlighed.

Eneberbusken fra den jydske Hede løftede sig, i Form og
10 Farve som Italiens Cypres, den blanke piggede Christtjørn, altid grøn, i Vinterkulde og i Sommersol, stod deilig at see. Foran
[72] groede Bregnerne, mange forskellige Arter, nogle saaa ud som vare de Børn af Palmestræt, og andre, som vare de Forældre til den fine, deilige Plantevæxt, vi kalde Venushaar. Her stod
15 den ringsagtede Borre, der i sin Friskhed er saa smuk, at den kan tage sig ud i Bouquet. Borren stod paa det Tørre, men lavere, i den fugtigere Grund, groede Skræppen, ogsaa en ringeagtet Plante og dog ved sin Høide og sit mægtige Blad saa materisk smuk. Favnehøi, med Blomst ved Blomst, som en mægtig,
20 mangearmet Candelaber, løftede sig Kongelyset, plantet ind fra Marken. Her stod Skovmærker, Kødriber og Skovliljeconvaller, den vilde Calla og den trebladede, fine Skovsyre. Det var en Deilighed at see.

Foran, støttede til Staaltraads-Støre, voxte i Række ganske
25 smaae Pæretræer fra fransk Jordbund; de fik Sol og god Pleie og bare snart store, saftfulde Frugter, som i Landet de kom fra.

Istedetfor de to gamle, bladløse Træer, blev sat en høj Flagstang, hvor Dannebrogen vaiede, og tæt ved endnu en Staug, hvor i Sommertid og Høstens Tid Humleranken med sine duf-
30 tende Blomster-Kogler snoede sig, men hvor i Vinteren, efter gammel Skik, blev ophængt en Havre-Kjærv, at Himlens Fugle kunde have Maaltid i den glade Juul.

»Den gode *Larsen* bliver sentimental i sine ældre Aar!« sagde Herskabet. »Men han er os tro og hengiven!«

35 Ved Nytaar kom, i et af Hovedstadens illustrerede Blade, et Billede af den gamle Gaard; man saae Flagstangen og Havre-Neget for Himlens Fugle i den glade Juul, og det stod omtalt og fremhævet som en smuk Tanke, at en gammel Skik her
[78] var bragt i Hævd og Ære, saa betegnende just for den gamle
40 Gaard.

»Alt hvad den *Larsen* gjør,« sagde Herskabet, »slaer man paa Tromme for. Det er en lykkelig Mand! vi maae jo næsten vere stolte af at vi have ham!«

Men de vare slet ikke stolte deraf! de følte at de vare Herskabet, de kunde sige *Larsen* op, men det gjorde de ikke, de vare gode Mennesker og af deres Slags er der saa mange gode Mennesker, og det er glædeligt for enhver *Larsen*.

Ja, det er Historien om »*Gartneren og Herskabet*». 3
Nu kan Du tænke over den!

Under teksten H. C. Andersen overstreget r.